

XIX. századi pedagógusportrék Győr-Moson-Sopron megyéből¹

A *Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében* című könyvsorozat alkotói közössége tizenharmadik éve kutatja pedagógiai hagyományörzés céljából a megye (tágabb kitekintésben a régió) azon jeles pedagógus személyiségeinek tevékenységét, akik – mint értéktelmentők, értékátadók és példaképek – napjainkig hatóan élnek az utódnemzedék tudatában. A könyvsorozatban feldolgozott 260 megyei pedagógus életrajzán keresztül összesen 265 év történelme, oktatás- és kultúrtörténete kísérelhető figyelemmel.

Olyan nemes elődökről van szó, akik környezetükben maradandó nyomot hagytak; munkájuk végzése során formálták a magyar iskolarendszer működésének konkrét megoldásait, fejlődésének irányait, léptekeit, részt vettek a magyar és az egyetemes kultúra alakításában. A vizsgált időszakok képzési rendszerének megfelelően hőseink csaknem mindannyian már ifjú korukban munkába álltak, pályájukon viszonylag hosszú időszakot töltöttek el, a közéletben is felelősséggel dolgoztak.

Tizenegy gyűjteményes kötet reprezentálja a kutatómunka hatékonyságát, illetve kiváló eredményeit. E könyvek 2009 és 2020 között jelentek meg – egy kivételével a győri székhelyű „Emelj fel emléki!” Alapítvány kiadásában, dr. Gönczöl Lászlóné és Kallós Károlyné szerkesztésében, 180 társszerző közreműködésével.

A bemutatott pedagógusok életkori adatai szerint a XVIII. században született 3 fő, a XIX. században 70 fő, a 20. században pedig 187 fő.

A 260 életrajzot elolvasva sokféle szempontból lehetne elemezni az életutakat. Kétségbevonhatatlan azonban, hogy mindegyikük tartalmaz olyan figyelemre méltó eseményeket, cselekedeteket vagy mozzanatokot, amelyek a XXI. század pedagógusai számára még a mai körülmények között is hordozhatnak üzeneteket.

A feldolgozott XIX. századi pedagógusportrék 176 naptári évre vonatkozóan szolgáltatnak forrásértékű adatokat: 1840 és 1880 között fejtett ki jelentős pedagógiai tevékenységet 13 fő; 1880 és az első világháború (1914) között 11 fő; a századforduló és Nagy-Magyarország megcsonkítása (1920) közötti időszakban 5 fő; a Horthy-rendszer ideje alatt 15 fő; az I. és II. világháború között, valamint az azt követő években 26 fő.

A XIX. század első felében született két Győr-Moson-Sopron megyei pedagógus, Pálffy József (1812–1869) és Péterfy Sándor (1841–1913) munkásságára oktatástörténeti szempontból ismét érdemesnek találom felhívni a figyelmet.

A farádi² születésű Pálffy József – akinek szülőfalujában 2020 őszén emléktábla avatására készülnek – 1823-tól 1834-ig az értelmiségi réteg kibontakoztatásának akkori fellegrárában, a soproni Evangélikus Líceumban végezte tanulmányait.

1853-tól hosszabb lelkészi szolgálata után mint evangélikus képezdei igazgató munkálkodott alma materében, Sopronban. Működése alatt egyre sürgetőbbé vált az állami nép-

1 A tanulmányban bemutatott portrék összeállításának forrásai a következők. *Miklósné Jancsó Hanna*: „Az iskolának a lelke a tanító”. Péterfy Sándor (1841–1913). Szellemi kincsek őrzői. Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében. „Emelj fel emléki!” Alapítvány, Győr, 2012. Szerkesztő: dr. Gönczöl Lászlóné és Kallós Károlyné. 178 p.; *Szabó Gyuláné Szűcs Vilma*: „Nemes tettekben, munkában gazdag áldásos élet”. Pálffy József (1812–1869). Értékteremtő életpályák. Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében. „Emelj fel emléki!” Alapítvány, Győr, 2018. Szerkesztő: dr. Gönczöl Lászlóné és Kallós Károlyné. 68 p.

2 Farád: község Győr-Moson-Sopron megyében, Csorna szomszédságában.

Az emlékkötet-sorozat megjelent könyvei (A szerző felvételei)

oktatás társadalmi szintű bevezetésének és az intézményes magyar nyelvű tanítóképzés megszervezésének kérdése. A protestáns közösségekben mind a tanítói, mind a lelkési szolgálathoz magyarul jól beszélő szakemberekre volt szükség.

Pálfy – felismerve a kor igényét és üzenetét – igazgatóként és intézeti lelkészként a soproni líceum újjászervezését, képzésének újrastrukturálását és az önálló tanítóképzés megvalósítását tűzte ki vezetői céljául. 1854-ben ki is dolgozta a tanítóképzés tervezetét. Tervei megvalósítását azonban csak egy önálló intézmény létrehozása garantálhatta. Külföldi tapasztalatai alapján szervezésbe kezdett, melynek nyomán 1857. július 27-én nagy ünnepség keretében letették az újonnan építendő Soproni Evangélikus Tanítóképezde alapkövét, és 1858. október 3-án fel is avatták az épületet.

A képezde megnyitása 10 évvel előzte meg az állami tanítóképzés 1868. évi törvénybe iktatását. Az iskola 1883-ig Pálfy tervezete alapján, hosszú ideig 3 éves képzési idővel működött. Csak az állami tanítóképzőkkel egy időben vált 4 évfolyamúvá.

Az alapítás után a felszerelés és fenntartás nehéz időszaka következett. A tanítóképző a gimnáziumtól szervezetileg különvált. Pálfy gondoskodott a tanításhoz szükséges infrastruktúra megteremtéséről, és az oktatás fejlesztéséhez szükséges módszertani eszközökről. Számos kézikönyv, segédkönyv, teológiai kiadvány, felekezeti imakönyv szerzőjeként is ismerjük. 1861-ben kiadta *Utasítás ev. népiskolatanítók számára* (Pest, 1860) című könyvét, amely gyakorlati útmutatást adott az egyes tárgyak oktatásához. Mint protestáns elődei, ő is ezer szállal kapcsolódott a kor szellemi életéhez. Publikált a korabeli pedagógiai és kulturális tartalmú lapokban, kiadványokban. Pedagógiai tudását Eötvös József is elismerte.

Pálfy József, az első magyarországi tanítóképző megalapítója (Evangélikus Népiskola 1889. 2. szám)

1867-ben a népoktatásról szóló törvénycikk megvitatására őt is meghívta, ahol nézeteinek kifejezést adott és érvényt szerzett.

Pálfy halála, 1869 után iskolája és hálás tanítványai tovább éltették Sopronban az iskola-alapító igazgató emlékét. A létrehozott Pálfy József Alapítvány segítette a rászoruló diákokat. A Pálfy-kör nevű önképzőkörben a diákok önszorgalmi felkészültségüket mutatták be. Az intézet főbejáratához egy márványtáblát állítottak Pálfy nevét és érdemeit hirdetve az utókornak. (Sajnos, az 1944. december 6-i légitámadás során az épülettel együtt megsemmisült.) „[...] *önzetlen apostola volt a közügynek. Csak a munkát tartotta magának meg; a kitüntetést, a jutalmat másnak engedte át.*”³

Életpályájából a korszellemmel való konzonanciáját, véleményformáló attitűdjét, erős akarát, a célok eléréséért vívott kitartását és állhatatosságát ma is példának tekinthetjük.

„A tanítók atyja”, Péterfy Sándor
(Péterfy Sándor Evangélikus Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium, Győr)

Péterfy Sándor 1841. augusztus 5-én született az erős szellemi hagyományokkal rendelkező evangélikus felekezetű Vas megyei Nemescsón.⁴ A tanítói foglalkozás iránti őszinte érdeklődését önképzéssel mélyítette el, és már nagyon fiatalon Nagygeresden segédtanítóként oktatott. A tanítóképességi vizsga letétele után az 1860-as években több helyütt alkalmazták házitanítóként, tanítóként, helyettes tanárként, közben tanulmányokat végzett a soproni evangélikus tanítóképzőben.

1862-ben az egyházközség a végzett tanítót Győrbe hívta. Itt kezdte meg szakírói tevékenységét, amikor a Győr megyei „*tanítói kör*” megbízásából László János tanítóval együtt egy kézzel írott pedagógiai folyóiratot kezdett szerkeszteni *Tanodai Közlöny a Veszprém- és Győr-megyei ág. ev. népiskola tanítók körében* címmel. 1865-től 1877-ig tanított, majd igazgatóként dolgozott Pesten a későbbi Deák téri iskolában. Ez a tizenkét év volt életpályájának legtermékenyebb szakasza, ezalatt irodalmi munkássága, közoktatás-politikai és egyleti szervezőtevékenysége kiteljesedett. Egyike volt azoknak, akik az egyetemes tanítógyűléseket 1870-ben létrehozták.

Az 1870-es években egyre határozottabb elképzelése lett a tanítók országos, nagy egyesületének létrehozása és az önsegélyezés megszervezése. E célból életre hívta az Eötvös-alapot, melynek 1876-tól 1900-ig az elnöke volt. Az alapba befolyt összegek segítettek a szegény sorsú pedagóguskollégákat, egy országos tanítói árvaház létesítését, a szegényebb magyarországi tanítók gyermekeinek továbbtanulását. Támogatásuk céljából és más nemes funkciókkal Tanítók Háza létrehozását szorgalmazták a különböző városokban. Ennek érdekében Győrött is megalakult a Győri Tanítók Háza Egyesület, melynek alapító tagjai közül Benedek Vince, Cseresznyák Ignác, Csicsay Benedek, Érsek Imre, Fülöpp Lajos, Haller János, Magyar István, Öveges Kálmán, Rácz Sándor, Szabados János, Timaffy Endre és Weltler János megyei pedagógusok életútját könyvsorozatunk eddigi kötetiben részletesen feldolgoztuk.⁵

3 Protestáns Egyházi és Iskolai lap 1869. 30. szám 957.o. Gyász hír Pálfy Józsefről.

4 Nemescsón (németül Tschobing, szlovénül és horvátul Čobin) község Vas megyében, a Kőszegi kistérségben.

5 Pándorfalu (1899-ig Parndorf, németül Parndorf, horvátul Pandrof) falu Ausztria Burgenland tartományában.

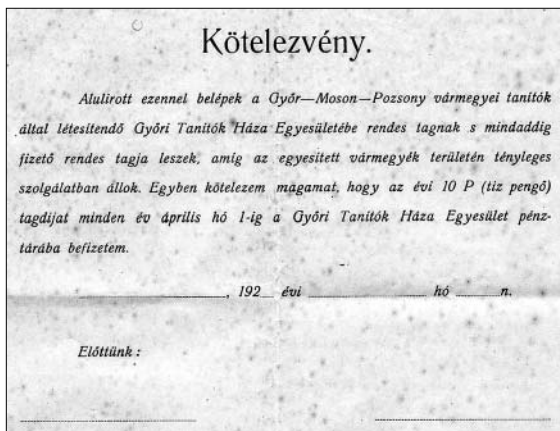
Péterfy Sándor pedagógiai közírói tevékenysége számos jelentős, aktuális témára irányult. Élete során szerkesztette a *Népnevelők Lapját*, a *Nemzeti Nőnevelést*, cik-keket írt a *Néptanítók Ismeretterébe*, a *Néptanítók Lapjába*, a *Vasárnapi Újságba*, a *Magyar Tanügybe*, a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapba*.

Idősebb korában fokozatosan visszavonult a közéletből. Nyugdíjba vonulásaikor (1896) királyi tanácsosi címet kapott. Romló egészségi állapota miatt 1902-től szakított az aktív közéleti tevékenységgel. Győrbe, majd Pozsonyba költözött, végül a Moson megyei Parndorfban telepedett le, és ott élt haláláig. Hamvait 1913-ban a Kerepesi úti temető díszsírhegyében helyezték örök nyugalomra.

A neves pedagógus emlékét szerte az országban iskolák, utcák, kórházak, középületek neve őrzi. 2002-ben a győri Péterfy Sándor Evangélikus Oktatási Központ „a tanítók atyjá”-t választotta névadójának. 2002-től az iskola előcsarnokában az odaérkezőket nap mint nap Lebó Ferenc győri szobrászművész öt megörökítő alkotása és egy bibliai idézet köszönti „*Akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el.*” (Ézs 40,319)

Életpályájának elemei közül elsősorban a hivatás iránti szeretetét, a pályatársak szakmai kooperációjára irányuló erőfeszítéseit és szociális érzékenységét állíthatjuk példaként a mai pedagógus nemzedék elé.

Gönczöl Lászlóné

A Győri Tanítók Háza Egyesület belépési nyilatkozata 1926-ból (A szerző archívumából)

Bogár István református kántortanító emlékezete

Harminc évvel ezelőtt, 1990. október 5-én érkezett a szomorú hír, hogy Bogár István református kántortanító, népművelő 67 éves korában a csillagokba költözött.

Bogár István 1923. május 18-án született Ócsényben, református vallású, középparaszti családban. Már kisgyermekkorában szívesen hallgatta nagymamája nótáit, meséit a régi Sárközről, történetéről, szokásairól, babonáiról. Leginkább a gyermek nevelésével kapcsolatos hiedelmek maradtak meg emlékezetében.

Neki is megvolt a maga keresztje. Édesanyját 15 évesen adták férjhez. Még meg sem született, szülei máris elváltak. Ő az anyjánál maradt. Munkásságában, néprajzi indíttatásában nagy szerepe volt családjának, apai nagyanyjának, dédapjának, valamint édesanyjának, Deák Sárának.

Az elemi iskolát szülőfalujában végezte, majd Szekszárdon járt polgári iskolába.